

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b,
105 Reykjavík

Garðabær, 25. júní 2025
202505-0155/A.B.
08.03

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum – Matskyldufyrirspurn - Einholtsvegur Skipulagsstofnunar.

Vísað er í erindi Skipulagsstofnunar vegna matskyldufyrirspurnar fyrir framkvæmd við endurbyggingu Einholtsvegar (358-02) í Bláskógabyggð, sem barst Náttúruverndarstofnun 30. maí 2025. Fyrirhuguð er endurbygging á um 7,5 km kafla milli Drumboddsstaðavegar (3683-01) og Hrunamannavegar (30-08). Vegurinn verður að mestu í núverandi vegstæði, að undanskildum 150 metra kafla sem færast lítilega til austurs.

Framkvæmdasvæðið er ofarlega í Biskupstungum, milli Tungufljóts og Hvítár, og liggur um lönd margra jarða, m.a. Drumboddsstaða, Einholts og Sandamýrar. Landnotkun á svæðinu er að mestu landbúnaður en einnig er ferðaþjónusta og frístundabyggð í grennd. Svæðið telst hluti af Suðurlandsundirlendi sem er þekkt fyrir mikið fuglalíf og nær yfir mikilvæg búsvæði sem njóta sérstakrar verndar samkvæmt náttúruverndarlögum.

Votlendi

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að framkvæmdin liggi að tveimur svæðum sem skilgreind eru sem votlendi samkvæmt kortagrunni Náttúrufræðistofnunar. Fram kemur að þessi svæði séu lítt röskuð og njóti verndar samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013. Jafnframt er tekið fram að framkvæmdin fari að öllu leyti fram innan veghelgunarsvæðis og því sé ekki talið að frekara rask verði á vernduðu votlendi.

Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Náttúruverndarstofnun bendir á að vísað er í kortasjá Náttúrufræðisstofnunar þar sem nákvæmnin er 1:25.000. Náttúruverndarstofnun bendir á að ef tillagan gerir ráð fyrir röskun á náttúrufyrirbærunum þurfi að rökstyðja þá ákvörðun, tilgreina hvaða brýnu almannahagsmunir réttlæti röskunina og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa

verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu.

Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við. Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Náttúruverndarstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins.

Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúruvæðingum sem verða fyrir röskun.

Náttúruverndarstofnun telur að það komi ekki nægilega skýrt fram í greinargerð hvaða leiðir verða farnar til að raska ekki votlendi og til hvaða mótvægisáðgerða verður farið í ef til röskunar kemur. Mótvægisáðgerðum í formi endurheimt votlendis ætti að vera lýst ítarlega í vöktunaráætlun framkvæmdar að mati Náttúruverndarstofnunar, þar sem tilgreint er m.a. samráð við sérfræðinga votlendisendurheimtar við ákvörðun á staðsetningu, aðferðum og umfangi þess.

Stofnunin áréttar að þar sem ekki er hægt að útiloka röskun á vistgerðum með hátt verndargildi eða svæðum sem falla undir 61. gr., eru mótvægisáðgerðir og vöktunaráætlun forsenda þess að framkvæmd teljist ekki hafa umtalsverð umhverfisáhrif samkvæmt lögum nr. 111/2021.

Áhrif á fuglalíf og vistgerðir

Náttúruverndarstofnun bendir á að framkvæmdasvæðið liggur innan mikilvægs fuglasvæðis á Suðurlandsundirlendi, þar sem m.a. verpa spói (*Numenius phaeopus*), lóa (*Pluvialis apricaria*) og hrossagaukur (*Gallinago gallinago*). Um er að ræða tegundir sem Ísland ber alþjóðlega verndarskyldu gagnvart samkvæmt Bernarsamningnum og teljast jafnframt til ábyrgðartegunda Íslands.

Samkvæmt lögum nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum eru allar fuglategundir á Íslandi alfriðaðar nema annað sé ákveðið með reglugerð. Í 2. gr. laganna er kveðið á um að tryggja skuli vernd búsvæða og umhverfis villtra fugla, sérstaklega á varptíma. Þar segir jafnframt að óheimilt sé að raska hreiðurstæðum og trufla

fugla á varptíma. Þá er sveitarfélögum og leyfisveitendum skylt að tryggja að framkvæmdir valdi ekki röskun á mikilvægu fuglalífi.

Engin gögn fylgja matskyldufyrirspurninni um fuglatalningar eða kortlagningu hreiðrastæða á áhrifasvæðinu. Einnig vantar upplýsingar um fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir til að lágmarka áhrif framkvæmda á varp, s.s. að framkvæmdir verði ekki unnar á viðkvæmustu tímabilum fuglalífs (apríl–júlí).

Mengun

Í greinargerð kemur fram að möguleg mengun geti skapast við framkvæmdir, meðal annars vegna úrgangs og aksturs véla. Að mati Náttúruverndarstofnunar er ástæða til að gera sérstaklega grein fyrir mögulegri örplastmengun og annarri mengun (t.d. slit á bremsuborðum).

Rannsóknir sýna að örplast vegna dekkjaslita og bremsubúnaði er meðal stærstu uppsprettna örplasts í umhverfinu.¹ Evrópska umhverfisstofnunin (EEA) greinir frá því að örplast úr sliti dekkja og vegyfirborðs sé ein meginuppspretta örplasts í ferskvatnskerfi Evrópu og megi rekja stærstan hluta þess örplasts sem berst frá ám til sjávar (bls. 40)².

Einnig þarf að skoða nánar hvort mengunarefni geta borist með yfirborðsrennsli í votlendi eða í gegnum jarðveg í grunnvatn, í vistkerfið og dýralíf.

Niðurstaða

Að mati Náttúruverndarstofnunar eru áhrif framkvæmdarinnar staðbundin og takmörkuð að því gefnu að framkvæmdin haldist innan núverandi vegstæðis, að gætt verði að verndun fuglalífs á varptíma og að mótvægisáðgerðir við rask á gróðri. Með þeim fyrirvara telur stofnunin ekki þörf á mati á umhverfisáhrifum samkvæmt lögum nr. 111/2021. Jafnframt er bent á eftirfarandi:

- Framkvæmdum skal haldið í lágmarki á varptíma ábyrgðartegunda nema að undangengnu mati líffræðings.
- Gróðurvernd skal tryggð með skjótum viðgerðum og aðgerðum til að hindra landrof.

Virðingarfyllt,

Axel Benediktsson

sérfræðingur

Skúli Þórðarson

verkefnastjóri

¹ https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/%C3%96rplast-BioPol_lokask%C3%BDrsla.pdf

² <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/plastics-the-circular-economy-and>